

آثار سیاسی فناوریهای تازه ارتباطی-اطلاعاتی

دکتر خلیل الله سردارنیا*

چکیده:

در دو دهه ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ میلادی جهان شاهد وقوع تغییرهای بنیادین سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی بوده است. از عصر جدید، با نامهای عصر «انفجار اطلاعات» و «دهکده جهانی» یاد شده است. در حقیقت، فناوریهای نوین ارتباطی و اطلاعاتی، موتور اصلی جهانی شدن بوده و تمام ابعاد حیات سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی را تحت تأثیر قرار داده است. شاید، هیچ تحولی را در عصر حاضر نتوان سراغ گرفت که از حیث ایجاد تغییر در حیات سیاسی و اجتماعی، بتواند با این فناوریها برابری کند. کنترل اطلاعات در عصر جدید، اهرم اصلی قدرت بازیگران جهانی، ملی و محلی است. در این مقاله، برخی از مهمترین تأثیرات سیاسی این فناوریها مورد بحث واقع می شود که عبارت است از: تضعیف دولتهای ملی، اشاعه اطلاعات سیاسی و درگیرسازی مدنی یا مشارکت سیاسی افراد و گروهها.

پیشگفتار

می توان نقطه همگرایی الکترونیک، پردازش داده ها و ارتباطات دوربرد^۱ دانست. این همگرایی، دو جنبه دارد که عبارت است از: از میان رفتن فاصله ها، با شکل گیری شبکه گسترده جهانی،^۲ رایانه یی شدن سیستمهای ارتباطات دوربرد با ظرفیتهای جدید برای انتقال صدا و تصویر. همگرایی الکترونیک و ارتباطات دوربرد؛

فناوریهای نوین اطلاعاتی-ارتباطی،^۱ به کلیه فناوریهای گفته می شود که در جمع آوری، انتقال، ذخیره سازی، بازیابی، پردازش، انتشار و نمایش اطلاعات مورد استفاده قرار می گیرد. این فناوریها را

* استادیار علوم سیاسی دانشگاه شیراز

جهان امروز، برفراز یکی از نادرترین مقاطع تاریخ ایستاده است. از این جهت که، حجم اطلاعات، به صورت تصاعدی در حال افزایش است و رسانه‌های اطلاع‌رسانی، پیرامون ما را به طور کامل احاطه کرده است. در این عصر، به دست آوردن اطلاعات، يك ضرورت است. آن‌ما لینا معتقد است؛ کنترل اطلاعات در عصر جدید، اهرم قدرت و عنصر اساسی استیلای فرهنگی است. (Maria, 1999, p. 34) و (Wurman, 2001, p. 17) به مدد رسانه‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی، جهان به دهکده‌یی مبدل شده که اطلاعات و رسانه‌ها، سیستم‌های عصبی و اجزای این دهکده را به هم متصل ساخته است. حدود سی سال پیش، مارشال مک‌لوهان^۵، واژه دهکده جهانی را ابداع کرد. به اعتقاد وی، پیشرفتهای اخیر در رسانه‌های الکترونیکی، جهان را تبدیل به دهکده کوچک ساخته است. مک‌لوهان، شتاب و سرعت را از ویژگی‌های اصلی در عصر رسانه‌های الکترونیکی می‌داند. به اعتقاد وی، شتاب و سرعت به سوی بی‌نهایت و هدف اصلی آن، حذف فضا است و نتیجه سرعت، تغییرپذیری ارزشهاست. (مک‌لوهان،

ابزارهایی برای گردآوری، ذخیره‌سازی، پردازش، سازماندهی، انتقال و نمایش اطلاعات در اختیار انسان قرار می‌دهد. (طیب، ۱۳۷۹، ص. ۱۵ تا ۱۳) تکنولوژی اطلاعات، مجموعه وسیع و گوناگونی از فناوریها (اینترنت، ماهواره، تلفن همراه، تلویزیونهای کابلی، کامپیوترهای خانگی و ویدیو) است که برای برقراری ارتباط بین انسانها (فرستادن و دریافت انواع پیامهای کلامی، تصویری و صوتی) و نیز برای تولید، انتشار، ذخیره و بازیابی اطلاعات به کار می‌رود.

انقلاب ارتباطات به سرعت به پیش می‌رود، به گونه‌ای که انطباق سریع افراد، گروهها و دولتها با سرعت فزاینده این فناوریها، دشوار است. فناوریهای تازه، بر همه ابعاد زندگی فردی و اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی اثر می‌گذارد. شاید هیچ تحولی را در دوران کنونی نتوان سراغ گرفت که از حیث ایجاد تغییر در حیات سیاسی و اجتماعی، بتواند با تحول در پهنه تکنولوژیهای مدرن ارتباطی و اطلاعاتی برابری کند. عامل اطلاعات، چنان زندگی بشر را دگرگون ساخته، که از آن به عنوان يك شاخص مستقل برای تعریف مقطعی تازه در تاریخ تحولات بشر یاد شده و جهان را به دهکده کوچکی مبدل ساخته است که در آن، نوع تازه‌یی از مناسبات سیاسی و اجتماعی جاری است. اندیشمندان، از اطلاعات، به عنوان ویژگی تعریف کننده «جهان نو» یاد می‌کنند و بسیاری از نگاهها، متوجه «اطلاعات - محور شدن»^۶ حیات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی است. در این عصر، اطلاعات مانند جریان برق در شبکه‌ها و تاروپدهای جامعه شبکه‌یی جاری است؛ تولید، توزیع، تجارت، اندیشه، زیستن و مانند آن، بشدت، به اطلاعات وابستگی دارد. جامعه اطلاعاتی، فضاهای نوینی را ایجاد کرده و این فضاها، روابط اجتماعی را تحت تأثیر قرار داده است. فضاهای جدید، مرزهای جغرافیایی و مرکزیت خاص ندارند و در هر نقطه از جهان می‌توان از طریق کامپیوتر مجهز به مودم و خط تلفن به بزرگراههای اطلاعاتی دست یافت.

(محسنی، ۱۳۸۰، ص ۱۲)

○ انقلاب ارتباطات به سرعت به پیش می‌رود، به گونه‌ای که انطباق سریع افراد، گروهها و دولتها با سرعت فزاینده این فناوریها، دشوار است. فناوریهای تازه، بر همه ابعاد زندگی فردی و اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی اثر می‌گذارد. شاید هیچ تحولی را در دوران کنونی نتوان سراغ گرفت که از حیث ایجاد تغییر در حیات سیاسی و اجتماعی، بتواند با تحول در پهنه تکنولوژیهای مدرن ارتباطی و اطلاعاتی برابری کند.

از نظر کاستلز، الگوی فناوری اطلاعات در جامعه اطلاعاتی، بر محورهای زیرمبتنی است:

- ۱- اطلاعات، ماده خام آن است.
- ۲- فراگیر بودن تأثیرات فناوریهای جدید، که تمام ابعاد حیات بشری به اطلاعات وابسته است.
- ۳- فناوریهای جدید، نوعی جامعه شبکه‌یی ایجاد کرده که تار و پود آن را اطلاعات تشکیل می‌دهد و این شبکه، مرکز خاصی ندارد و از هر نقطه، می‌توان به آن وارد شد و اطلاعات را انتقال داد و دریافت کرد.
- ۴- همگرایی فزاینده رسانه‌های نوشتاری، دیداری و شنیداری در بزرگراه اطلاعاتی جدید. (همان، ص ۹۵-۹۲)

پیشرفتهای جدی در زمینه فناوریهای ارتباطی، به تکوین يك سیستم باز اطلاعاتی در سطح جهان كمك کرده است، مرزها، شیشه‌یی شده و حوادثی که در آن سوی مرزها رخ می‌دهد، برای ما آشکار است. (گیدنز، ۱۳۷۹، ص ۳۴) دیگر، دوران حصارهای بلند به سر آمده که مانع نفوذ و مداخله دیگران در امور و مسایل داخلی می‌شد. سانسور و کنترل‌های سفت و سخت، در عصر جدید، کاهش می‌یابد.

فناوریهای نوین کارکردهای گوناگونی دارد که برخی از مهمترین آنها عبارت است از:

- ۱- کارکرد هویت‌بخشی^۶
- ۲- کارکرد اطلاع‌رسانی و آگاه‌سازی^۷
- ۳- کارکرد انسجام‌بخشی^۸ و گسترش روابط اجتماعی
- ۴- کارکرد نظارتی^۹

آثار سیاسی فناوریهای ارتباطی

پیدایش و گسترش فناوریهای نوین اطلاعاتی، آثار و تبعات سیاسی-اجتماعی داشته که برخی از مهمترین آنها عبارت است از:

(۱) تضعیف اقتدار دولتهای ملی:

مفهوم حاکمیت ملی و پدیده «دولت-ملت» با

○ امروزه، دورانی را سپری می‌کنیم که در سایه پیشرفتهای چشمگیر در زمینه فناوریهای ارتباطی و اطلاعاتی، مرزهای سیاسی و اقتصادی و فرهنگی بسیار آسیب پذیر شده است و دولتهای ملی نمی‌توانند تنها به توجیه‌های وستفالیایی، چون استقلال دولت در امور داخلی و خارجی تکیه کنند و با این استدلال، با چالشهای سیاسی از ناحیه بازیگران فراملی روبه‌رو نشوند.

۱۳۷۷، ص ۱۱۰) به گفته وی، عصر الکترونیک، انسانها را به جایی رسانید که به شدت احساس کنند که به یکدیگر وابسته‌اند (همان، ص ۳۷۳)

مهمترین ویژگی فناوریهای ارتباطی، از نظر مک‌لوهان عبارت است از:

۱. سرعت بالای این فناوریها، به طوری که الکترونیسته، يك شبکه جهانی شبیه سیستم اعصاب مرکزی انسان به وجود آورده که به ما امکان می‌دهد، جهان را همچون کل واحد درك کنیم و هر حادثه محلی، انعکاس جهانی داشته باشد.

۲. سیاسی شدن و تشدید آگاهیهای سیاسی و اجتماعی انسانها

۳. رمززدایی از انسان و جامعه؛ بدین معنی که عصر جدید، عصر ابهام‌زدایی از انسان، جامعه و تاریخ است و دیگر خرافه‌ها، به عنوان واقعیت، تجلی نمی‌کند. (ساروخانی، ۱۳۷۳، ص ۳۲)

در عصر حاضر، جهان به صورت جامعه شبکه‌یی عنکبوتی مبدل شده و اطلاعات، تار و پود آن را تشکیل می‌دهد. شبکه‌های اطلاعاتی و ارتباطی، ریخت اجتماعی جدید جوامع را تشکیل می‌دهد.

ham, 2000, p.8). گروه‌های اجتماعی و سیاسی و سازمان‌های غیردولتی در شبکه ارتباطات جهانی، می‌توانند حاکمیت دولتها را به چالش بطلبند.

امروزه، دورانی را سپری می‌کنیم که در سایه پیشرفت‌های چشمگیر در زمینه فناوریهای ارتباطی و اطلاعاتی، مرزهای سیاسی و اقتصادی و فرهنگی بسیار آسیب‌پذیر شده است و دولتهای ملی نمی‌توانند تنها به توجیه‌های وستفالیایی، چون استقلال دولت در امور داخلی و خارجی تکیه کنند و با این استدلال، با چالش‌های سیاسی از ناحیه بازیگران فراملی روبه‌رو نشوند. امروزه، دولتها از دو سو تحت فشار قرار گرفته‌اند؛ از یک سو، فشارهای از بالا به پایین نیروها و کارگزاران جهانی شدن، از قبیل رسانه‌های نوین، فعالان سیاسی و سازمانهای غیردولتی و از سوی دیگر، فشارهای از پایین به بالای نیروهای سیاسی و نهادهای مدنی در داخل. (Mojab, 1998, p.667) مهمترین فشار بر دولتهای ملی جوامع در حال توسعه، عبارت است از: تندادن به اصلاحات سیاسی، پاسخگویی در مقابل درخواستها و مطالبات مردم، اعمال فشار بر دولتهای

○ با پیدایش جامعه شبکه‌یی و اطلاعاتی، گونه‌های قدیمی سانسور منسوخ گشته و حاکمیت دولت بر رسانه‌های تازه ارتباطی و سانسور محتوای رسانه‌ها به گونه چشمگیر دشوار شده است. ماهواره‌ها، اینترنت و وبسایتهای خبری و گروههای سیاسی مجازی، کمتر قابل کنترل است. این فضای دیجیتالی و الکترونیک، همچون فضایی تمرکززدایی شده و آزاد است که هیچ ساختار اقتدار در آن نمی‌تواند نهادینه شود، زیرا، نه مرکز ویژه‌یی دارد و نه مالک و دارنده خاص.

عهدنامه صلح وستفالی، شکل گرفت. حاکمیت در قلب دولت مدرن جای دارد و با اصلیتترین مفاهیم سیاسی؛ یعنی قدرت سیاسی، مقبولیت و اقتدار مرتبط است. سه پرسش اساسی در ارتباط با حاکمیت، چنین است:

(۱) مرجع نهایی قدرت و تصمیمگیری در جامعه سیاسی کیست؟ خدا، شاه یا ملت.
(۲) چه رابطه‌یی بین حاکمیت دولت و جامعه وجود دارد؟

(۳) محدودیتهای هنجاری یا عملی در حوزه اعمال حاکمیت و قدرت سیاسی کدام است؟

با شکل‌گیری دولت نوین، هویت‌های محلی (قومی، زبانی، نژادی و مذهبی) تحت الشعاع هویت ملی قرار گرفت و دولت ملی به نمایندگی از سوی مردم (در شکل دولت دموکراتیک) و یا در شکل دولتهای مطلقه و سلطنتی، از حق تعیین سرنویس ملی، وضع و اجرای قانون، برخوردار گردید. در ربع آخر سده بیستم میلادی، سازمانهای بین‌المللی غیردولتی (NGOs) به شکل فزاینده‌یی گسترش یافت. این سازمانها و نیز سازمان ملل، بخشی از اقتدار دولتهای ملی را به چالش طلبیده‌اند. گرچه از جنگ جهانی دوم به این سو، دولتها با برخی چالش‌ها روبه‌رو شده‌اند، ولی، به عنوان یکی از بازیگران سیاسی مهم در صحنه جهانی باقی مانده‌اند.

با وقوع انقلاب ارتباطات در ربع آخر قرن بیستم، نوعی جامعه اطلاعاتی و شبکه‌یی شکل گرفته است که نقاط اتصال این شبکه‌ها را گروهها و نهادهای مدنی، سازمانهای بین‌المللی غیردولتی، جنبشهای اجتماعی و سیاسی، فعالان سیاسی، گروههای مخالف حکومت و دولتها شکل می‌دهند و این نقاط، از طریق اطلاعات و اخباری که در شبکه جریان می‌یابد، به هم متصل می‌شود. برخی اندیشمندان، ترجیح می‌دهند در عصر جدید و جامعه شبکه‌یی، از حاکمیت اجتماعی گروههای مختلف سیاسی، فرهنگی و اجتماعی درون ملی و فراملی - به جای حاکمیت سیاسی دولتها - صحبت کنند. روبرت لاتام، حاکمیت در جهان امروز را از آن گروههای اجتماعی و سیاسی می‌داند نه دولتها. (Lat-

کنترل مرزهای فضایی-را مانند گذشته ایفا کنند. (Luck, 1995, p. 873)

با پیدایش جامعه شبکه‌یی و اطلاعاتی، گونه‌های قدیمی سانسور منسوخ گشته و حاکمیت دولت بر رسانه‌های تازه ارتباطی و سانسور محتوای رسانه‌ها به گونه چشمگیر دشوار شده است. ماهواره‌ها، اینترنت و وبسایتهای خبری و گروههای سیاسی مجازی، کمتر قابل کنترل است. این فضای دیجیتالی و الکترونیک، همچون فضایی تمرکززدایی شده و آزاد است که هیچ ساختار اقتدار در آن نمی‌تواند نهادینه شود، زیرا، نه مرکز ویژه‌یی دارد و نه مالک و دارنده خاص. هیچ کشور، با ادعای این که حاکمیت سیاسی دارد، نمی‌تواند مدعی شود که قوانین و مقررات آن کشور در بزرگراه اینترنتی، ساری و جاری گردد. (Sassen, 2000, p. 22) در بزرگراه اطلاعاتی اینترنتی، جوامع یا اجتماعات مجازی فراوان (اجتماعات بدون حضور فیزیکی) وجود دارند و ایجاد این اجتماعات مجازی بر روی شبکه، نیاز به مجوز از سوی حکومتها ندارد.

مانوئل کاستلز معتقد است، هنوز دولت‌ها بر رسانه‌های مهم کنترل دارند، ولی، دولت‌ها قدرت پیشین خود را در جهت نظارت بر رسانه‌ها، از دست داده‌اند. علاوه بر این، رسانه‌های وابسته به دولت هم ناگزیر هستند به منظور حفظ اعتبار خود در نزد مخاطبان، تا حدی استقلال خود را حفظ کنند. دولت‌های اقتدارگرا، برای سانسور و مقابله با رسانه‌های نوین جهانی توان زیادی ندارند و به طور کلی، رژیم‌های اقتدارگرا، بازنده جنگ با رسانه‌ها هستند. (کاستلز، جلد ۲، ۱۳۸۰، ص ۳۰۹) به گفته وی، کنترل اطلاعات، عقاید و برداشتهای، در گذشته اهرم قدرت دولت‌ها بوده که قاعدتاً باید در عصر رسانه‌های جمعی، کامل شده باشد. ولی، دولت‌های ملی، با سه چالش عمده روبه‌رو هستند:

(۱) جهانی شدن،

(۲) گسترش فناوریهای نوین ارتباطی،

(۳) خودمختاری و تنوع رسانه‌ها

به اعتقاد کاستلز، تنوع یافتن شیوه‌های ارتباطی و

به‌ظاهر دموکراتیک در جهت گسترش حوزه عمومی و جامعه مدنی، حقوق بشر، محیط زیست، جلوگیری از جنگ افروزی، حقوق سیاسی زنان و غیره. بازیگران فراملی، از طریق فناوریهای ارتباطی و وبسایتهای سیاسی خود در شبکه اینترنت و ماهواره‌ها، شرایط را برای انقلابی کردن فضای سیاسی جامعه و تقویت جامعه مدنی آماده می‌سازند و به تبع آن، رژیم‌های اقتدارگرا، روز به روز - به منظور دست کشیدن از کنترل تمامیت خواهانه جامعه - تحت فشار قرار می‌گیرند. (Ferdinand, 2000, p. 19)

پیشرفت‌های فناوری در عرصه ارتباطات در ربع آخر سده بیستم، آن اندازه مهم بوده که برخی، از جایگزینی جنگ‌های اطلاعاتی، به جای جنگ‌های نظامی یاد کرده‌اند. در عصر وقوع جنگ‌های اطلاعاتی، فناوری اطلاعات و محتوای پیام آنها، مهمترین تسلیحات مورد استفاده است. (صدوقی، ۱۳۸۱، ص ۳۵) فناوریهای اطلاعاتی، دارای مرکز و راس نیست و گروهها و فعالان سیاسی می‌توانند از هر نقطه اتصال وارد شبکه شوند و افکار عمومی جهانی را علیه رژیم‌های اقتدارگرا بسیج کنند. همچنین، اهمیت فناوریهای نوین، به اندازه‌یی زیاد است که برخی از واژه «تله دموکراسی»^{۱۱} یا «دموکراسی از راه دور»^{۱۲} یاد می‌کنند؛ منظور آن که؛ رسانه‌های نوین، پادزهر آزادی را به چهار گوشه جهان اشاعه می‌دهند و با انعکاس واقعیتها و اطلاعات سیاسی و بیدارسازی سیاسی، می‌توانند به دموکراسی در سطح جهان سرعت بخشند. گراس من، پست الکترونیک (E-mail)، کنفرانسهای اینترنتی، تریبونهای اینترنتی، و ماهواره‌ها را، از مصادیق تله دموکراسی می‌داند. (Ibid, p. 140).

در عصر حاضر، شاهد آن هستیم که «نظام‌های باز»^{۱۳} شکل گرفته و جریان آزاد اطلاعات و اخبار، با کمترین موانع صورت می‌گیرد. اطلاعات در داخل شبکه جهانی و بین مرزها در جریان است. جریان بین‌المللی عقاید، اخبار و نمادهای سیاسی، اقتدار سیاسی دولت‌ها را به چالش می‌طلبد. در حال حاضر، دولت‌ها نمی‌توانند وظایف ویژه پیشین خود - مبتنی بر

○ رسانه‌ها، در تعیین دستور کار حکومتها در سطح ملی و بین‌المللی می‌توانند مؤثر باشند. از این رو، سیاستمداران و تصمیم‌گران ناگزیرند هر روز بخشی از وقت و انرژی خود را صرف رویارویی با بحرانهای واقعی یا کاذبی کنند که ممکن است از سوی رسانه‌ها پدید آمده باشد.

نقض حقوق بشر و دیگر اشکال سرکوب، به‌طور فزاینده‌یی، از طریق اینترنت، در سطح جهان اشاعه می‌یابد و به بسیج نیروهای سیاسی خارجی و داخلی کمک می‌کند. (Ferdinand, 2000, p. 12) مانوئل کاستلز، به نقش اینترنت در بسیج پشتیبانی سیاسی به نفع جنبش‌زاپاتیستها در مکزیک اشاره می‌کند؛ به دلیل حمایت گسترده افکار عمومی از این جنبش در سطح جهانی، حکومت مکزیک نتوانست به شکل گسترده به سرکوب این جنبش بپردازد (Ibid, p. 13) بنابراین، دولتهای ملی نمی‌توانند با استناد به اقتدار سیاسی خود، به سرکوب منتقدین و حرکتهای دموکراتیک اقدام کنند. امروزه امواج رادیویی خبرگزاریهای جهانی و ماهواره‌ها، به راحتی از مرزهای فضایی کشورها عبور می‌کند و کنترل این امواج بسیار دشوار است. اما، در ارتباط با اینترنت، هنوز برخی کشورها محدودیتهای شدیدی قائل می‌شوند. نزدیک به ۲۰ کشور، به‌طور کلی، شهروندان خود را از دسترسی به اینترنت محروم ساخته‌اند. کشور چین، در توجیه سانسور اینترنت و محدودیتهای برای این شبکه، بر تضاد ارزشهای سیاسی غرب با ارزشهای آسیایی، استناد می‌کند. عربستان، اطلاعات منتقل شده از طریق اینترنت را با سنتها و اعتقادات اسلامی ناسازگار می‌داند. امروزه، نزدیک به ۷۰ درصد ملل جهان قوانین سانسور در مورد مطبوعات نوشتاری را اجرامی کنند و در حال حاضر،

به هم پیوستن همه رسانه‌ها در یک متن گسترده دیجیتالی یا چندرسانه‌یی، امکان‌ناپذیری کنترل امواج ماهواره‌ها و ارتباطات کامپیوتری، باعث شده که تمامی جبهه‌های سنتی نظارت دفاعی در جهت مسدود کردن مرزهای سیاسی و فرهنگی محو گردد. (همان، ص ۳۰۸) به اعتقاد وی، جهانی شدن رسانه‌ها و ارتباطات الکترونیک، به مثابه ملیت‌زدایی و دولت‌زدایی از اطلاعات است و این روندها، جدایی‌ناپذیرند و بر اقتدار سیاسی دولتهای ملی، می‌توانند آسیب وارد سازند. (همان، ص ۳۱۳) یا به گفته هابرماس، همان طوری که اربابان سرعت، جای فرمانروایان سرزمینی را می‌گیرند، چنین به نظر می‌رسد که دولت-ملت به طور مداوم، قدرت خود را از دست می‌دهد. (هابرماس، ۱۳۸۰، ص ۱۰۳)

مانوئل کاستلز معتقد است، امروزه در عصر جامعه شبکه‌یی و اطلاعاتی، سیاست در چارچوب زبان رسانه‌های الکترونیکی قرار می‌گیرد و بازیگران سیاسی فراملی و محلی، از طریق رسانه‌ها در بازی قدرت حضور دارند و از آنجا که اطلاعات و ارتباطات، عمدتاً از طریق شبکه جهانی اینترنت و ماهواره‌ها و خبرگزاریها صورت می‌گیرد، بازی سیاسی، به نحو فزاینده‌یی در فضای رسانه‌ها صورت می‌گیرد و به طور جدی اقتدار دولتهای پهلای می‌کشد. (کاستلز، جلد اول، ۱۳۸۰، ص ۵۵۱)

برخی معتقدند؛ رسانه‌های نوین ارتباطی (ماهواره‌ها و بویژه اینترنت) بزرگترین چالشگر و تهدیدکننده اقتدار دولتهای ملی و بدترین کابوس دیکتاتورها است. (Sussman, 2000, p. 537) پیتر فردیناند معتقد است: «اینترنت، بوضوح، یک تهدید استراتژیک درازمدت قابل توجه برای رژیمهای اقتدارگرا است؛ تهدیدی که این گونه رژیمها را از مقابله مؤثر با آن ناتوان می‌سازد. اخبار جهانی، به درون ملت‌هایی که تحت استیلای رژیمهای اقتدارگرا هستند، انتقال داده می‌شود و این اخبار با اخبار تحریف شده از سوی حکومتها برخورد می‌کند و در نتیجه اعتبار و مقبولیت چنین رژیمهایی را تضعیف و ناآرامیها را تشویق می‌کند. اطلاعات پیرامون

شده است. (اسلامی، ۱۳۸۱، ص ۷۵) آگاهیهای سیاسی فزاینده مردم، زمینه را برای تغییر حکومتیهای آمرانه و اقتدارگرا، به شکل دموکراتیکتر و مدنی فراهم کرده است. در عصر ارتباطات پیشرفته، به سوی تکثیر پیامها و تکثیر معنایی حرکت می‌کنیم و بهره‌مندی از رسانه‌های جهانی، به‌عنوان عامل تعیین‌کننده در تغییر نگرشها و ارزشها شده است. در عصر جدید، نظارت‌های سنتی تحلیل‌رفته و از توان حکومتها در محبوس‌سازی اطلاعات تا حد زیادی کاسته شده است و حکومتها، دیگر سلطه انحصاری بر اطلاعات را نخواهند داشت. زیرا، پیامهای سیاسی و فرهنگی در خارج از مرزها تولید و پخش می‌شود. (منتظر قائم، ۱۳۸۰، ص ۲۶۷-۲۷۰) در عصر جدید، به سمتی پیش می‌رویم که هم جامعه مدنی و هم دولتها، بازتر و مردمی‌تر می‌شوند. دولتها، ناگزیرند فضای بازتری ایجاد کنند. حکومتها گزیری ندارند که بخشی از مدارك، اسناد و گفتگوهای بین مسوولان حکومتی را در اختیار مردم بگذارند و در برابر مردم پاسخگو و مسوول باشند. به تدریج، به سمت شفاف‌سازی بیشتر در عرصه پویسهای سیاسی و اجتماعی و اقتصادی پیش می‌رویم. در کشورهای صنعتی و دموکراتیک، رسانه‌های نوین، وسیله مناسبی برای برقراری ارتباطات بین حکومتها و شهروندان شده‌اند (هر چند که هنوز در آغاز راه هستیم). (Laj, 1999, p. 19) از سال ۱۹۹۷ به بعد، بیشتر کشورها به اینترنت دست یافته‌اند. فناوریهای جدید، تأثیرات شگرفی بر مردمگرایی داشته است. از جمله، رسانه‌ها یکی از عوامل مؤثر در فروپاشی رژیمهای کمونیستی اروپای شرقی و اتحاد جماهیر شوروی بوده‌اند، ضمن آن که، تأثیر بحرانهای اقتصادی و بحران مشروعیت را نیز نباید نادیده بگیریم. در واقع، این بحرانها بستر مناسبی برای جذب پیامهای رسانه‌یی ارتباطی فراهم کرده‌اند. (Neil, 1998, pp. 12-14) به‌همین جهت است که وسایل خبری را کلید دموکراسی گفته‌اند.

آلویس تافلر، به‌عنوان یکی از نظریه‌پردازان

○ تافلر، معتقد است دوران تازه به انقلابهای انفجارآمیز سیاسی در جوامع اقتدارگرا و استبدادی خواهد انجامید. از دید او، انقلاب ارتباطات، با گسترش آگاهیهای سیاسی و اجتماعی، زمینه را برای بررسی چند و چون مشروعیت رژیمهای اقتدارگرا آماده خواهد کرد و این حکومتها را متزلزل‌تر خواهد ساخت. به گفته وی، دوران تازه، دورانی سخت انقلابی است که پیش‌فرضهای کهنه ما را باطل می‌سازد و در چارچوب آن روشهای کهنه تفکر، فرمولهای قدیمی، احکام جزمی و ایدئولوژیها، دیگر با واقعیات روز تطبیق نمی‌کند.

۴۵ کشور دسترسی به اینترنت را محدود می‌سازند و ارایه دهندگان خدمات اینترنتی (I.S.P.) با اتهاماتی؛ مانند اخلال در امنیت ملی و نظم عمومی و تهدید استقلال فرهنگی، با خطر توقیف و از دست دادن پروانه کار از سوی دولت‌هایشان روبه‌رو هستند. (Sussman, 2000, p. 538)

رسانه‌ها، در تعیین دستور کار حکومتها در سطح ملی و بین‌المللی می‌توانند مؤثر باشند. از این رو، سیاستمداران و تصمیم‌گران ناگزیرند هر روز بخشی از وقت و انرژی خود را صرف رویارویی با بحرانهای واقعی یا کاذبی کنند که ممکن است از سوی رسانه‌ها پدید آمده باشد.

به گفته مایکل اونیل، فناوری نوین، فروپاشی نظامهای کهن را تشدید کرده، سرعت دگرگونی اجتماعی و سیاسی را دوچندان ساخته، توده‌ها را فعالتر و آگاه‌تر ساخته‌اند و به تبع آن، آگاهی و بیداری سیاسی مردم به برخوردها و ستیزها بین دولتها و مردم منجر

چالش‌های عمیق و جدی ایجاد کرده است و این چالش‌ها تشدید خواهد شد. انعکاس امواج مربوط به زندانیان سیاسی، شکنجه‌ها، نقض حقوق بشر، جنگ افروزی، سرکوب سیاسی اقلیت‌های سیاسی، زبانی و نژادی و غیره از طریق رسانه‌های نوین ارتباطی، باعث تشدید اعتراضات افکار عمومی و تضعیف شدید مقبولیت رژیم‌های اقتدارگرا، یا به ظاهر دموکراتیک، خواهد شد. تافلر، در عصر جدید بر پاسخگویی رهبران و تواضع آنان در مقابل مردم تأکید می‌کند: «شاید که قدرت رهبر موج سوم در حکمرانی نباشد، بلکه، دقیقاً در توانایش به گوش دادن حرف دیگران باشد. نه در نیروی تخریبش، بلکه، در قدرت تخیلش. نه در جنون خود بزرگ بینی‌اش، بلکه، در شناخت وی نسبت به طبیعت محدود رهبری در جهان امروز باشد» (همان، ص ۵۵۷).

۲) فناوری‌های ارتباطی و درگیرسازی مدنی^{۱۶}

فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی (اینترنت و تلویزیون‌های ماهواره‌ای) از یک سو، اطلاعات و آگاهی سیاسی و اجتماعی افراد را افزایش می‌دهند و از سوی دیگر افراد و گروه‌ها را در مسایل سیاسی و مدنی درگیر می‌سازند. خانم پیمپا نوریس، در ارتباط با اثرات این فناوری‌ها بر درگیرسازی مدنی، چند فرض عمده را مطرح می‌کند که عبارت است از:

۱) اینترنت ممکن است به آگاهسازی، سازماندهی، بسیج و درگیرسازی مدنی افراد و گروه‌های به حاشیه رانده شده، جوامع اقلیت‌های سیاسی منجر گردد. (Norris, 2001, Chap. 11, p.1) به اعتقاد وی، اینترنت با تأمین فرصت‌های سیاسی؛ از قبیل کسب اطلاعات راجع به احزاب و گروه‌های سیاسی، دسترسی به کنفرانس‌های اینترنتی، گروه‌های سیاسی مجازی، اتاق‌های گفتگو، ارتباط سیاسی دوسویه با مقامات حکومتی و فعالان سیاسی و غیره، می‌تواند در بسیج و درگیرسازی مدنی تأثیرگذار باشد. (Ibid, p.2)

۲- اینترنت، به مثابه تریبونی برای احزاب و گروه‌های سیاسی معترض و اقلیت، می‌تواند به تضعیف

برجسته انقلاب ارتباطات، خبر از تضعیف شدید مشروعیت رژیم‌های اقتدارگرا در عصر جدید می‌دهد: «اینک که جامعه، شتابان به سوی مرحله جدیدی از تمدن در حرکت است، روزولت، چرچیل، دوگل و آدنائر؛ یعنی رهبران قدرتمند جوامع صنعتی، به همان اندازه لینگ-لودیگ دیوانه برای کاخ سفید نامناسب و نابجا خواهند بود. جستجو برای یافتن رهبرانی مصمم، یک دنده و به شدت خودرأی... عملی است برای یافتن یک چهره پدرا نه یا مادرانه که بر فرضیات کهنه استوار است» (تافلر، ۱۳۶۶، ص ۵۵۶).

تافلر، معتقد است دوران تازه به انقلاب‌های انفجار آمیز سیاسی در جوامع اقتدارگرا و استبدادی خواهد انجامید. از دید او، انقلاب ارتباطات، با گسترش آگاهی‌های سیاسی و اجتماعی، زمینه را برای بررسی چند و چون مشروعیت رژیم‌های اقتدارگرا آماده خواهد کرد و این حکومت‌ها را متزلزل‌تر خواهد ساخت. به گفته وی، دوران تازه، دورانی سخت انقلابی است که پیش‌فرض‌های کهنه ما را باطل می‌سازد و در چارچوب آن روش‌های کهنه تفکر، فرمول‌های قدیمی، احکام جزمی و ایدئولوژی‌ها، دیگر با واقعیات روز تطبیق نمی‌کند. جهانی که به سرعت شاهد برخورد ارزش‌ها و فناوری‌های جدید، روابط ژئوپلیتیک جدید و شیوه‌های تازه زندگی و ارتباطات نوین است، به اندیشه‌ها، قیاس‌ها و مفاهیم کاملاً نوینی نیازمند است و نمی‌توان جهانی جنینی فردا در آشیانه‌های فکری مرسوم دیروز پرورش داد... (همان، ص ۵) گرچه تافلر، در عصر موج سوم، از حرکت به سوی دموکراسی نیمه مستقیم^{۱۴} و دموکراسی اقلیت-بنیاد^{۱۵} نام می‌برد، ولی، باید توجه داشت که غرب و آمریکا، هنوز در آغاز راه حرکت به سوی موج سوم هستند و دموکراسی قوی (به گفته بنجامین باربر) که مبتنی بر تبادل نظر الکترونیک بین شهروندان و مسوولین، رای‌دهی اینترنتی، مناظرات اینترنتی و غیره باشد، هنوز مراحل جنینی خود را طی می‌کند. ولی، به هر حال باید توجه داشت که انقلاب ارتباطات برای رژیم‌های اقتدارگرای موج دومی،

هزینه استفاده از اینترنت و گسترش اینترنت در مناطق عقب مانده جهان، مشارکت و درگیری مدنی در جهان، باز هم افزایش خواهند یافت.

نتایج پیمایش NES (مطالعات ملی انتخابات ایالات متحده آمریکا) حاکی از آن است که ۲۸ درصد از افراد مورد مطالعه، شرکت در انتخابات و ۲۴ درصد، مشارکت مدنی را؛ ناشی از اطلاعات اینترنتی دانسته اند. (Bimber, 2001, p. 62) یکی از ظرفیتهای اینترنت، امکان برقراری تماس با مقامات حکومتی است. دفتر نخست وزیر بریتانیا، گزارش داد که وسایط نخست وزیر، به طور متوسط در نخستین نه ماه فعالیت خود، میزبان ۵۷۳۹ نفر بوده است و دفتر ریاست جمهوری کره جنوبی نیز میزبان بیست هزار نفر در مراحل اولیه آغاز به کار خود بوده است. (Uhm & Hagve, 2001, p. 10)

رینگولد، معتقد است که در عصر فناوریهای اطلاعاتی، حوزه عمومی، تجدید حیات ریشه‌ی داشته است. در این حوزه، علاوه بر تبادل اطلاعات، تعامل و گفتگوی شهروندان در اجتماعات مجازی ممکن گردیده است. به اعتقاد وی، شبکه‌های عمومی الکترونیکی، نمایانگر یک شکل جدید از دموکراسی الکترونیکی است. (Malina, 1990, p. 27) دموکراسی الکترونیکی، یا دیجیتالی، یا دموکراسی قوی^{۱۸} در طیف وسیعی از کاربردهای این فناوریها در زمینه کنفرانسها، گروه‌های و ارتباطات الکترونیکی بین افراد، افراد و گروه‌ها، بین گروه‌ها و بین افراد و گروه‌ها با مقامات حکومتی و افزایش حضور انجمنهای محلی و منطقه‌ی در فضای سیاسی واقعی و فضاهای مجازی اینترنتی به کار می‌رود. (Hale, 1999, p. 105) (Hague, 1999, p. 6) اینترنت، می‌تواند یک تریبون عمومی بی طرف برای تبادل نظر دموکراتیک و مستقل از کنترل دولت باشد و به لحاظ تئوریک، این تریبون می‌تواند با شرایط گفتگوی مطلوب و ایده آل مورد نظر هابرماس در حوزه عمومی سازگار باشد. برای مثال، می‌توان به سایت UKCOD «دموکراسی آن لاین شهروندان بریتانیا» اشاره کرد.

حکومت‌های اقتدارگرا و گسترش دموکراسی کمک کند. (Ibid, chap. 5, p. 4) گروه‌های سیاسی و فعالان سیاسی، از طریق این فناوریها، فساد سیاسی و اقتصادی، تبعیضها، سرکوبهای سیاسی، ناکارآمدیهای حکومت و موارد دیگر را آشکار می‌سازند و با برجسته‌سازی این ضعفها، چالشهای جدی برای این نوع حکومتها ایجاد می‌کنند. سازمانهای بین‌المللی غیردولتی نیز، می‌توانند از طریق این فناوریها، اعتراضات گسترده را علیه حکومت‌های اقتدارگرا بسیج کنند. نوریس، با اشاره به یکی از مطالعات انجام شده، بین مردمگرایی و پیامهای سیاسی از طریق ایمیل - یا پست الکترونیکی - رابطه مثبت می‌بیند. (Ibid, p. 5)

۳- اینترنت، می‌تواند در اشاعه ارزشهای سیاسی دموکراتیک؛ از قبیل مشارکت، آزادی بیان، تساهل، عدالت و غیره تأثیرگذار باشد. (Ibid, chap 10, p. 2) گسترش این ارزشها، می‌تواند بستر و محیط هم‌دلانه برای جنبشهای اجتماعی و شبکه‌های حمایتی بین‌المللی ایجاد کند و مشارکت سیاسی را در سطح جهانی گسترش دهد. شواهد نشان می‌دهد که کاربران اینترنت در ایالات متحده و اروپا، گرایش بیشتری به ارزشهای فوق مادی^{۱۷} و دموکراتیک داشته‌اند. (Ibid, p. 13) فناوریهای نوین ارتباطی، می‌توانند بسترهای مساعدی را برای مشارکت افراد و گروه‌های سیاسی و اجتماعی فراهم سازند. مطالعات بیمبر، حاکی از آن است که در حال حاضر، اینترنت بر مشارکت سیاسی و درگیری سازی افراد آگاهتر و خیلی علاقمند، بیشتر تأثیرگذار بوده است تا افراد عادی و کمتر آگاه، (Hass, Scheufele, 2002, p. 26) (Bimber, 2001, p. 55) (2001, p. 2) واقعیت آن است که دسترسی به اینترنت، مشروط به آنست که فرد از مهارتهای رایانه‌ی، آگاهی سیاسی پیشین، درآمد کافی و آشنایی لازم با زبان انگلیسی برخوردار باشد. در حالت خاص، می‌توان گفت که اینترنت بر افراد تحصیل کرده تر و مرفه تر تأثیرگذار بوده است. در آینده، با افزایش مهارتهای کامپیوتری، کاهش هزینه‌های تجهیزات کامپیوتری و

○ یکی از ویژگیهای جامعه مدنی و حوزه عمومی گردش آزاد نمادها، عقاید و اطلاعات سیاسی است. حوزه عمومی تازه‌ای شکل گرفته که در مقیاس جهانی، منبعی بسیار چشمگیر در زمینه اطلاعات سیاسی، عقاید و نمادهای ارزشی و سیاسی گروهها، سازمانها و افرادی است که در این حوزه عمومی، حضور مجازی و الکترونیکی دارند. به این فضاها، «سایبرسپیس» یا سپهر الکترونیکی یا مجازی گفته می‌شود. هر یک از این گروهها و فعالان سیاسی در سطح جهانی و ملی، از راه رسانه‌های نو، به تبلیغ عقاید، اندیشه‌ها و آرمانهای سیاسی و اجتماعی خود می‌پردازند.

افزایش یابند. از این جهت است که می‌توان گفت؛ این فناوریها در آینده بتوانند در افزایش اطلاعات سیاسی تأثیر بسزایی داشته باشند. همچنان که، در حال حاضر برای اقشار مرفه و تحصیلکرده در کشورهای پیشرفته و حتی، در کشورهای در حال توسعه، از منابع مهم به دست آوردن اطلاعات سیاسی هستند.

به گفته پپیا نوریس، با پیدایش فناوریهای ارتباطی، یک حوزه عمومی جدید شکل گرفته است که در آن، احزاب و گروههای سیاسی و سازمانهای بین‌المللی غیردولتی که در زمینه حقوق بشر، محیط زیست، دفاع از حقوق نویسندگان و آزادی بیان، زنان، فعالان سیاسی، گروههای خبری^{۱۹}، اتاقهای گفتگو^{۲۰}، کنفرانسهای از راه دور^{۲۱} و غیره، حضور الکترونیکی (مجازی) دارند. (Norris, 2001, p.3, chap.5)

یکی از ویژگیهای جامعه مدنی و حوزه عمومی

تحقیقات، نشان می‌دهد که افراد ترجیح می‌دهند با افراد و گروههای هم‌عقیده با خود، تشکیل یک گروه بدهند، با این هدف که به همگنی بیشتر در عقاید و دیدگاهها برسند. (Colman, 1999, p. 206) نتیجه یک پژوهش در اسلوانی حاکی از آن است که در بین ۱۲۶ نفر مورد مطالعه، ۸۴ درصد اظهار داشته‌اند که یک یا چند بار به وبسایتهای نهادهای سیاسی مراجعه کرده‌اند و ۷۳ درصد در نظرخواهی و ۴۰ درصد آنها در امضای تومارهای الکترونیکی مشارکت داشته‌اند. (Oblac, 2003, p.2)

اینترنت، از پتانسیلهای مساعدی برای برقراری ارتباط بین فعالان سیاسی، گروههای مخالف حکومت و اشاعه دیدگاههای آنها و افشای اسناد محرمانه، فسادهای حکومتی، جمع‌آوری شکایتهای اینترنتی و سازماندهی اعتراضها علیه حکومتها و گسترش اطلاعات سیاسی در سطح جهانی برخوردار است. برای مثال، می‌توان به استفاده فعالان سیاسی چینی از اینترنت علیه اقدام دولت خود در سرکوب آزادیخواهان در میدان تیان آن من و استفاده چریکهای چپ‌ساز از اینترنت علیه حکومت مکزیکی اشاره کرد. (Janson, 2001, pp. 99-100)

در خاور میانه عربی، شواهد حاکی از عدم تأیید تأثیر فناوریهای ارتباطی بر تغییرات سیاسی است؛ فقط گروههای معترض عراقی و کمیته دفاع از حقوق مشروع مردم عربستان در خارج از کشور، از طریق اینترنت با حکومت وقت مبارزه می‌کرده‌اند.

۳) فناوریهای ارتباطی - اطلاعاتی و گسترش

اطلاعات سیاسی

ماهواره‌ها و اینترنت، با ویژگیهایی از قبیل انتقال حجم بالای اطلاعات سیاسی - اجتماعی، تنوع موضوعی و انتقال و مخابره سریع اطلاعات و گزارشها و رویدادها، می‌توانند منبع مهم اطلاعات رسانه‌یی در عصر جدید باشند. هزینه‌های کاهشی خرید آنتنهای ماهواره‌یی و اتصال به اینترنت، باعث خواهد شد که در آینده کاربران اینترنت و دریافت کنندگان اخبار و برنامه‌های سیاسی و اجتماعی ماهواره‌ها، به سرعت

سیاسی، علاوه بر اینترنت، از طریق ماهواره‌ها و رسانه‌های دیگر؛ جلسات و همایش‌های حزبی را در سطح وسیع پوشش می‌دهند.

مخاطبان، از طریق ماهواره‌ها و اینترنت، اطلاعاتی راجع به ایدئولوژی احزاب، تشکلات و سازمانهای آنها و برنامه‌های حزب، برای انتخابات کسب می‌کنند. در يك پیمایشی که در انگلستان صورت گرفته، نتایج نشان داده که سایتهای حزبی در اینترنت و تلویزیونهای خبری و ماهواره‌ای، تا حد ۱۵ درصد برای یادگیری مردم درباره سیاستهای حزبی مؤثر بوده است (Norris, 2002, p.17).

برخی وبسایتهای حزبی، اطلاعات مفصلی درباره رهبری، تشکیلات، تاریخچه، نشستها، برنامه‌ها، اعضای فعال و غیرفعال، نشریات حزبی، شاخه‌های حزبی، کاندیداها و غیره، ارائه می‌دهند.

در حال حاضر، بیش از يك هزار حزب سیاسی در محیط آن لاین online هستند و مامی توانیم آخرین اطلاعات راجع به احزاب را کسب کنیم. (Norris, 2000, p.1) افراد خوشبین، معتقدند که گسترش سریع وبسایتهای، می‌تواند بهترین امیدواری در دوران معاصر در جهت تقویت احزاب سیاسی و دموکراسی باشد. (Ibid, p.2) ارتباط بین مسوولان حزبی و اعضا، می‌تواند به حمایت احزاب از دموکراسی منجر شود. به گفته پینیا نوریس، به طور متوسط، هر کشور، هفت حزب یا گروه سیاسی در محیط آن لاین اینترنت دارد. آمریکای شمالی، بیشترین آمار را در این زمینه دارد. یعنی، هر کشور، حدود چهار حزب یا گروه سیاسی در شبکه اینترنت دارد. پس از آمریکای شمالی، اروپای غربی، در رده دوم است که هر کشور بیشتر از ۱۲ حزب یا گروه سیاسی دارد. وبسایتهای حزبی برای کشورهای خاورمیانه و جنوب آفریقا، کمتر از ۵ حزب است. ایالات متحده، با ۶۷ حزب در online در رأس قرار دارد. اسپانیا، آلمان، ایتالیا، کانادا و بریتانیا، هر کدام با بیش از ۴۵ حزب در رتبه دوم قرار دارند. آفریقای جنوبی ۱۸ حزب، هند ۲۰ حزب و آرژانتین ۲۹ حزب در محیط آن لاین دارند. (Ibid, pp.6-7)

○ بازتاب اخبار و رویدادهای مربوط به نقض حقوق بشر، شکنجه و سرکوب فعالان سیاسی، منتقدان و مخالفان به دست رژیمهای اقتدارگرا، نیمه دموکراتیک و حتا دموکراتیک، از راه رسانه‌های تازه ارتباطی، نقش مؤثری در افزایش آگاهی سیاسی مخاطبان دارد.

گردش آزاد نمادها، عقاید و اطلاعات سیاسی است. حوزه عمومی تازه‌ای شکل گرفته که در مقیاس جهانی، منبعی بسیار چشمگیر در زمینه اطلاعات سیاسی، عقاید و نمادهای ارزشی و سیاسی گروهها، سازمانها و افرادی است که در این حوزه عمومی، حضور مجازی و الکترونیک دارند. به این فضاها، «سایبرسپیس» یا سپهر الکترونیک یا مجازی گفته می‌شود. هر يك از این گروهها و فعالان سیاسی در سطح جهانی و ملی، از راه رسانه‌های نو، به تبلیغ عقاید، اندیشه‌ها و آرمانهای سیاسی و اجتماعی خود می‌پردازند.

یکی از ابعاد اطلاع‌رسانی سیاسی رسانه‌های نوین (اینترنت و ماهواره‌ها)، معرفی احزاب سیاسی است. احزاب سیاسی، از طریق رسانه‌های جدید، به معرفی دیدگاهها، عقاید و سوابق فعالیت سیاسی خود می‌پردازند. بیشتر احزاب در جهان دارای وبسایت حزبی^{۲۲} هستند؛ حتا، برخی احزاب چندین وب-با عنوان web page. برای شعبه‌های محلی و ایالتی دارند و می‌توانند با شهروندان، ارتباط برقرار کنند. احزاب سیاسی، از دموکراسی دیجیتالی برای انتقال اطلاعات و عقاید سیاسی خود، جذب اعضای جدید، جمع‌آوری خواسته‌ها و حفظ ارتباطات حزبی، استفاده می‌کنند. احزاب سیاسی، از طریق E-mail با اعضا در ارتباط هستند و خلاصه جلسات و تصمیمات حزبی را به اطلاع آنان می‌رسانند (Nixon, 1999, p. 141). احزاب

اطلاعرسانی به مخاطبان است. در ایالات متحده، شبکه دموکراسی democracy.net اطلاعاتی در مورد کاندیدها، برنامه‌ها، سخنرانی‌ها، بیانیه‌ها و مشخصات زندگینامه آنان، به مخاطبان عرضه می‌کنند. از طریق این شبکه، افراد می‌توانند در مناظرات کاندیدها شرکت کنند، سوالاتی بپرسند و از ماهیت برنامه‌های سیاسی آنان، مطلع شوند. (Docter, 1999, p. 227)

ایالات متحده و بریتانیا و اروپای غربی، شبکه اجتماعی اینترنتی شکل داده‌اند. این شبکه‌ها، طیف گوناگونی از داده‌ها و اطلاعات سیاسی و اجتماعی را ارائه می‌دهند و در تلاشند که با برقراری ارتباط دوسویه با شهروندان و معرفی اطلاعات به آنها، دموکراسی در سطح محلی را ارتقاء بخشند (Locke, 1999, pp. 111-112) برای کسب اطلاعات در این زمینه، می‌توان به نشانی اینترنتی Communication. online مراجعه کرد. یکی از این وبسایتها www. communities. org. uk است، که فهرستی از حدود ۴۰ شبکه اجتماعی در بریتانیا را معرفی می‌کند و حدود ۲۵۰ هزار صفحه اطلاعات دارد. (Ibid. 215)

رسانه‌های نوین ارتباطی، کانالها و ابزار بسیار مهمی برای شناخت و آگاهی سیاسی، هوشیارسازی، فهم و جهت‌دهی شهروندان، نیروها و گروه‌های سیاسی و اجتماعی هستند. سیلاب اطلاعاتی - که توسط رسانه‌های نوین، با برد جهانی به راه افتاده - به تدریج، تمامی جوامع را در خود غرق می‌کند و آنان را در مسایل سیاسی و اجتماعی درگیر خواهد ساخت. رسانه‌های خبری، ماهواره‌یی و اینترنتی، لحظه به لحظه از رویدادهای سیاسی و اجتماعی گزارش می‌دهند.

اینترنت، میزبان روزنامه‌های مستقل، مجلات، رادیوها و به طور کلی رسانه‌های خبری است. به گفته پیمان‌نوریس، تاژوئن ۱۹۹۳، روزانه، حدود ۲۰ روزنامه در محیط online حضور داشته و این رقم در سال ۱۹۹۶، به ۱۰۰ روزنامه رسیده و در حال حاضر، یاهو (yahoo) میزبان ۶۶۰۰ روزنامه، ۲۵۰۰ مجله و ۸۵۰۰ ایستگاه رادیویی و ۵۳۸ ایستگاه تلویزیونی است

علاوه بر احزاب سیاسی، گروه‌های خبری سیاسی بسیار زیادی در شبکه اینترنت حضور دارند و از آن طریق پیامها و اطلاعات و تحلیل سیاسی خود را ارائه می‌دهند. برای جستجو و کسب اطلاعات در مورد این گروه‌ها، می‌توان به نشانی اینترنتی Usenet political newsgroup.com مراجعه کرد: (whilhelm, 1999, p. 177) برای مثال web white lblue با ۱۷ وبسایت خبری، اطلاعاتی راجع به مسایل سیاسی و حکومت ارائه می‌دهد (Iupia 2000, p. 3)

یکی دیگر از ابعاد اطلاعرسانی ماهواره و اینترنت، معرفی حکومتها، تشکلات و نهادهای سیاسی است. دپارتمانها و نهادهای حکومتی در محیط آن لاین حضور دارند. برای مثال، نهادهای حکومتی می‌توانند از طریق اینترنت، ضمن معرفی خود، از مردم راجع به عملکرد خود نظر خواهی کنند. شهروندان، ضمن آشنایی و کسب اطلاعات راجع به تصمیمات و عملکردهای آن نهاد، می‌توانند نظر پیشنهادی یا اعتراض خود را اعلام نمایند. (Norris, 2000, p. 3) برای کسب اطلاع راجع به تعداد نهادهای حاضر، می‌توان به نشانی اینترنتی (Gov-ernments on the www) مراجعه کرد.

به گفته پیمان‌نوریس، در ژوئن سال ۲۰۰۰ میلادی، ۱۴ هزار نهاد دولتی در محیط آن لاین حضور داشته‌اند و در راس آنها، نهادهای حکومتی آمریکای شمالی و اروپای غربی بوده و پس از آنها، کشورهای اسکاندیناوی و خاورمیانه بوده‌اند. (Ibid, p. 7) در بریتانیا، اطلاعات مربوط به خدمات حکومت از طریق نظامهای اطلاعرسانی الکترونیکی، کامپیوترهای خانگی و تلویزیونهای دوسویه ارائه می‌شود. اخیراً، تونی بلر، نخست‌وزیر (سابق) بریتانیا تلاش کرده که از طریق برنامه‌های اینترنتی با مردم رابطه برقرار کند و با ایجاد وبسایت www.uk. gov سعی کرده بخشی از دستاوردهای حکومت خود را به اطلاع مخاطبان برساند، به طوری که در یک هفته، بیش از ۴۰۰۰ نفر به وبسایت وی مراجعه کردند. (Tumber, 2001, p. 23)

سایت‌های انتخاباتی در اینترنت، منبع دیگر

(Norris, 2001, chap. 9, p.5)

فکری و مستقل از قدرت سیاسی، نضج گرفته و گسترش یافته‌اند و این نخبگان با برخورداری از اطلاعات سیاسی گسترده و آشنایی بیشتر با اهداف و ماهیت واقعی گروهها و نهادهای مدنی داخلی و جهانی و ماهیت واقعی پیامهای سیاسی؛ نقش عمده‌ی در پالایش و نظارت بر اطلاعات و پیامها می‌توانند ایفا کنند و می‌توانند رهبری افکار و مخاطبان را بر عهده گیرند. این نخبگان، از توانایی بالایی در جهت به چالش طلبیدن ملاحظاتی نخبگان قدرت و تأثیرگذاری بر پوششهای دموکراتیک برخوردارند. (Coombs, 1998, pp. 203-209)

بازتاب اخبار و رویدادهای مربوط به نقض حقوق بشر، شکنجه و سرکوب فعالان سیاسی، منتقدان و مخالفان به دست رژیمهای اقتدارگرا، نیمه دموکراتیک و حتا دموکراتیک، از راه رسانه‌های تازه‌ار تباطی، نقش مؤثری در افزایش آگاهی سیاسی مخاطبان دارد. همچنین، تفاسیر، تحلیلها و گزارشهای سیاسی رسانه‌های نوین در ارتباط با وقایع، بحرانهای سیاسی و اجتماعی جهانی و کشورها، رقابت سیاسی قدرتها، جنگ قدرتها در داخل کشورها، فساد سیاسی و اقتصادی و مواردی از این قبیل؛ اطلاعات سیاسی شهروندان را تا حد زیادی در کوتاه مدت افزایش می‌دهد.

امروزه، خبرگزاریهای جهانی، اخبار سیاسی و اجتماعی را به زبانهای زنده دنیا پخش می‌کنند و نقطه نظرات انتقادی گروهها و احزاب سیاسی کشورها، سازمانهای جهانی و جنبشهای اجتماعی جهانی را در سطح گسترده منعکس می‌سازد. شمار ماهواره‌های جهانی بیشتر شده و مدیران این ماهواره‌ها، برخی از کانالهای ماهواره‌ی را به پخش برنامه‌ها به برخی زبانهای زنده دنیا اختصاص داده‌اند، برای مثال، در حال حاضر، ۸ کانال ماهواره‌ی، بخشی از برنامه‌های خود را به زبان فارسی پخش می‌کنند.

مهمتر از همه، اینترنت به عنوان شبکه جهانی، از قابلیت‌های بسیار بالایی برخوردار است. گروههای سیاسی منتقد و فعالان سیاسی، می‌توانند وبسایت‌های

ماهواره‌ها و اینترنت، از پتانسیل آموزشی بالا برخوردارند. این رسانه‌ها، شهروندان را در ارتباط با احزاب و تشکلات مدنی، وقایع سیاسی، حقوق و وظایف شهروندی و مسوولیت‌های حکومت در برابر مردم؛ آموزش می‌دهند و مطلع می‌سازند. همچنین، رسانه‌های نوین دوسویه با برگزاری گردهماییها و بحثهای سیاسی و اجتماعی به صورت الکترونیکی در اینترنت یا از طریق ماهواره‌ها، می‌توانند شهروندان را با عمق مسایل سیاسی و اجتماعی بیشتر آگاه سازند (barber, 1998, p. 582) مخاطب، با مشاهده مناظرات تلویزیونی و اینترنتی و تبادل عقاید سیاسی و اجتماعی، پیرامون موضوعات مختلف آگاه می‌شوند. مطالعات نشان می‌دهد که آموزش مدنی تأثیر زیادی بر افزایش اطلاعات سیاسی و قابلیت‌های مدنی و ارتباطی شهروندان دارد. (Finkel, 2000, p. 1852) گراسمن، معتقد است که فناوریهای ارتباطی از توان بالایی در پرورش شهروند آگاه به حقوق شهروندی خویش و علاقه‌مندسازی وی به مشارکت برخوردارند. (Oblack, 2003, p.7) شهروند فعال، باید مجهز به مهارتهای سیاسی و ارتباطی و شناخت سیاسی بالا باشد.

با ظهور و گسترش فناوریهای نوین، بازنگری جدید در فرضهای راجع به ماهیت ارتباطی سیاسی و مخاطبان، ضرورت یافته است. تنوع رسانه‌ها و کانالهای ارتباطی و آگاهی فزاینده مردم در عصر جدید، باعث شده که فرضهای پیشین-مبنی بر نقش انفعالی مخاطبان در مقابل پیامهای رسانه‌ها و فعالان سیاسی (بوژه مخاطبان آگاه)- بی اعتبار گردد. در عصر جدید، اغفال افکار عمومی، بوژه افراد تحصیلکرده و آگاه، بسیار دشوار است، افزون بر آن، رسانه‌های نوین، با حجم وسیع اطلاعات، مجهز به آگاهسازی فزاینده مخاطبان می‌گردند. لازم به ذکر است که مخاطب در عصر جدید، حق انتخاب بیشتری دارد و اخبار، کانالهای تلویزیونی و وبسایت‌های دلخواه خود را انتخاب می‌کند. همچنین، لازم به یادآوری است که در عصر جدید، نخبگان جدید

○ فناوریهای ارتباطی، موتور اصلی جهانی شدن است و بر همه ابعاد زندگی سیاسی، اجتماعی و اقتصادی اثر می گذارد. با پیدایش و گسترش آنها، اطلاعات به گونه تصاعدی رو به گسترش است و انطباق با اطلاعات فزاینده، تا اندازه ای دشوار شده است.

تأثیر گذار باشند.

فناوریهای ارتباطی، در معرفی جنبشهای اجتماعی جدید (جنبشهای خلع سلاح، محیط زیست و غیره) مؤثر هستند. برخی از کارکردهای این فناوریها عبارت است از:

(۱) رسانه‌های نوین، تریبونی برای بیان اهداف، آرمانها، تجربیات و فعالیت سیاسی و مبارزاتی جنبشهای اجتماعی است.

(۲) رسانه‌های نوین، باعث شکل گیری، انسجام و تحکیم هویت جمعی و عمومی جنبشهای اجتماعی می شوند.

(۳) رسانه‌های نوین، منجر به بسیج نیروهای بالقوه در جهت حمایت از جنبشها می گردند.

(۴) پوشش رسانه‌یی، می تواند بین جنبشها و سایر عوامل سیاسی و اجتماعی نظیر احزاب سیاسی، اتحادیه‌ها، دولتها و فعالان سیاسی، پیوندهای نمادین برقرار سازد.

(۵) رسانه‌ها، می توانند در روابط درونی جنبشها، مؤثر واقع شوند.

(۶) رسانه‌ها، باعث تقویت انگیزه و روحیه اعضا و هواداران جنبش می شوند و از مرگ آنها جلوگیری می کنند. (پالتر، ۱۳۸۱، ص ۴)

چند عامل باعث شده تا مخاطبان کنجکاوی بیشتری درباره جنبشهای اجتماعی جدید و کسب

سیاسی ایجاد کنند و تحلیل و انتقاد خویش را نسبت به اوضاع سیاسی، عملکرد مسوولان، عدم مقبولیت حکومت، شکنجه‌ها، فساد سیاسی و اقتصادی، سرکوبهای سیاسی، بی توجهی به حقوق سیاسی و اجتماعی شهروندان، ناکارآمدیهای نظام سیاسی و تحلیل ماهیت حکومتها را به مخاطبان خود انتقال دهند و از این رهگذر، اطلاعات و دانش سیاسی آنها را به طور کیفی و کمی ارتقا دهند.

پوشش وسیع خبری، تصویری و تحلیلی اعتراضات سیاسی؛ نقش بسیار مؤثری در افزایش اطلاعات و آگاهی سیاسی مخاطبان دارد. از یک سو، مخاطبان به علل اعتراض پی می برند و از سوی دیگر، با کانالهای بیان اعتراض سیاسی آشنا شده، نسبت به حقوق سیاسی و اجتماعی خویش، باخبر می شوند. به گفته مجید تهرانیان، «فناوریهای نوین، از قابلیت بالایی برای آگاهسازی و بسیج نیروهای سیاسی به حاشیه رانده شده، برخوردارند» (Tehrani, 1998, p.201)

امروزه، نقش فناوریهای اطلاعاتی، در آموزش، گسترش نمادها و ارزشهای سیاسی، بسیار قابل توجه است. قدرت رسانه‌ها، عموماً نمادین و اقناعی است، یعنی، این قابلیت را دارند که با استدلالهای عقلانی و منطقی، ذهن مخاطب را تحت تأثیر قرار دهند. قدرت نمادین یا فرهنگی در ارتباط با تولید، انتقال و اشاعه اشکال نمادین، به کار می رود. نمادها، در تنظیم روابط اجتماعی و سیاسی تأثیر گذارند و با تغییر نمادها، ساخت اجتماعی و روابط اجتماعی نیز متحول می شود. پیا نوریس معتقد است، فناوریهای جدید ارتباطی، بیشتر از همه، به تغییرات ارزشی و مشارکت جوانترین افراد تحصیلکرده، منجر خواهد شد. (Norris, 2001, chap. 10, pp.1-2).

فناوریهای ارتباطی، می توانند در سیاسی شدن یا بیدار سازی هویتهای خفته تأثیر گذار باشند. این فناوریها، می توانند در دسترسی انسانها به منابع مختلف هویتی (زبان، نژاد، مذهب، شغل، فرهنگ و...)، تردید در منابع هویتی سابق و شکل گیری هویتهای جدید،

اطلاعات سیاسی و اجتماعی در آن، در گردش است و گفته شد که بازیگران فردی، گروهی و جهانی از طریق این فناوریها، اطلاعات سیاسی و اجتماعی را در سطح جهانی، پوشش می دهند.

زیر نویس ها

1. Information & Communication technology
2. Tele - communication
3. world wide web
4. Information - based
5. M. McLuhan
6. Identification function
7. Informing function
8. Integration function
9. Surveillance function
10. Non- Governmental organizations
11. Tele- Democracy
12. Remote Democracy
13. Open systems
14. Semi - direct democracy
15. Minority - based democracy
16. Civic Engagement
17. Post material values
18. Strong Democracy
19. News groups
20. Chat room
21. Remote conference
22. Party web site

منابع لاتین و فارسی

1. Barber, Benjamin (1998) "Three scenarios for the future of Technology & Strong Democracy", Political science Quarterly, Vol. 113, No. 4
2. Bimber, Bruce (2001), "Information & political Engagement in America", political Research Quarterly, Vol. 54, No. 1 (march)
3. Burkhan, Grey & older, suson (2003) The information Revolution in the Middle East and North Africa, London, Congress Publication.
4. Coleman, Stephan (1999), "From virtual Representation to Direct Deliberation", in Barry Hague (eds) Digital Democracy, London, Routhelge
5. Coombs, Timothy (1998) "Mediated Political Communication", Telematics information, Vol. 15.

اطلاعات سیاسی در مورد آنها داشته باشند. برخی از مهمترین آنها عبارت است از: مشی عمدتاً غیر طبقاتی جنبشهای جدید، جهانی بودن، دربرگیری چند حزب، تشکل و گروههای سیاسی و انعکاس گسترده اخبار مربوط به جنبشهای جدید توسط فناوریهای ارتباطی. (نش، ۸۰، فصل ۳) (Burkhant & Older, 2003, p.38)

نتیجه گیری:

در این مقاله، گفته شد که فناوریهای ارتباطی، موتور اصلی جهانی شدن است و بر همه ابعاد زندگی سیاسی، اجتماعی و اقتصادی اثر می گذارد. با پیدایش و گسترش آنها، اطلاعات به گونه تصاعدی رو به گسترش است و انطباق با اطلاعات فرآیندها، تا اندازه ای دشوار شده است. در این مقاله، اثرات سیاسی فناوریهای نوین ارتباطی-اطلاعاتی تحت سه عنوان بررسی شد. نخست، تأثیر این فناوریها بر رژیمهای اقتدارگرا و به طور کلی دولت-ملتها بررسی و گفته شد که با گسترش این فناوریها، مرزهای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی رنگ می باز و دولتها مانند گذشته توان کنترل مرزها و اطلاعات را ندارند و بازنده اصلی، دولتهای اقتدارگرا هستند و گفته شد که این فناوریها، بزرگترین کابوس برای دیکتاتورها است. در این مقاله، همچنین، درگیرسازی مدنی یا مشارکت افراد و گروهها، به عنوان دومین تأثیر سیاسی این فناوریها مورد بررسی واقع شد. گفته شد که افراد و گروهها، از طریق این فناوریها، بایکدیگر در تعامل و ارتباط هستند، در کنفرانسها و همایشهای الکترونیکی (مجازی) شرکت می کنند و نظر می دهند، با سازمانهای بین المللی در تعامل هستند و اعتراضات نسبت به حکومت متبوع خود و فسادها، سرکوبها و موارد نقض حقوق بشر را به مراجع بین المللی، افراد و گروهها می رسانند و حمایت جهانی را در جهت مطیع سازی حکومت و احقاق حقوق خود بسیج می سازند. همچنین در این مقاله، اشاعه اطلاعات سیاسی از طریق این فناوریها مورد بحث واقع شد و گفته شد که با گسترش این فناوریها، نوعی حوزه عمومی مجازی با حضور گروههای سیاسی و اجتماعی بی شمار شکل گرفته و

- of Media Effect", Journal of communication, Vol. 3, No. 27
26. Sussman, Leonard R (2000), "Censor dot Gov. the internet & Press Freedom", journal of Government information, Vol. 3, No. 13
27. Tehranian, Majid (1998) "Uncertain Futuer", Futuer, Vol. 30, No. 2/3
28. Thumber, Howard (2001), "Democracy in the information age", in Frank webster (eds) Cultuer & Politics in the information Age, London, Routledge
29. Uhm, yong & hague, Rod (2002), "Electronic Governance & Political participation", [www. essey. ac.uk/ECPR/ ecents/ Hague](http://www.essey.ac.uk/ECPR/ ecents/ Hague)
30. Wilhelm, Antony (1999), "Virtual Sounding Board", in BarryHague (eds) Digital Democracy, London, Routledge
31. Wurman, Richard (2001), Information Anxiety, USA, Que Publication.
۳۲. اسلامی، محسن، تکنولوژی اطلاعاتی و حاکمیت، «ماهنامه اطلاعات سیاسی-اقتصادی»، سال شانزدهم، فروردین و اردیبهشت ۱۳۸۱، شماره ۱۷۴ و ۱۷۶
۳۳. تافلر، آلون (۱۳۶۶)، موج سوم، ترجمه شهیندخت خوارزمی، تهران، نشر نو.
۳۴. تافلر، آلون (۱۳۷۶)، به سوی تمدن جدید، ترجمه محمدرضا جعفری، تهران، نشر سیمرخ.
۳۵. ساروخانی، باقر (۱۳۷۳)، «دنیای ارتباطات و آسیب‌های آن»، ماهنامه جامعه سالم، سال چهارم، شماره ۱۹، اسفندماه.
۳۶. صدوقی، مراد (۱۳۸۱) تکنولوژی اطلاعاتی و حاکمیت ملی، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
۳۷. طیب، علیرضا (۱۳۷۹)، تکنولوژی اطلاعات، تهران، نشر سفیر.
۳۸. قاضی‌زاده، علی اکبر (۱۳۸۱)، «تأملی در رسانه‌های فراگیر ماهواره‌ای...»، فصلنامه پژوهش و سنجش، سال نهم، شماره ۳۰ و ۳۱، تابستان و پاییز.
۳۹. محسنی، منوچهر (۱۳۸۰)، جامعه‌شناسی جامعه اطلاعاتی، تهران، نشر دیدار.
۴۰. منتظر قائم، مهدی (۱۳۸۰)، میزگرد جهانی شدنی...، فصلنامه مطالعات ملی، سال سوم، شماره ۱۰، زمستان.
۴۱. مک لوهان، مارشال (۱۳۷۷)، برای درک رسانه‌ها، ترجمه سعید آذری، تهران: مرکز تحقیقات صدا و سیما جمهوری اسلامی.
۴۲. هابرماس، یورگن (۱۳۸۰)، جهانی شدن و آینده دموکراسی، ترجمه جمال پولادی، تهران، نشر مرکز.
۴۳. کاستلز، مانوئل (۱۳۸۰)، عصر اطلاعات، جلد اول و دوم، ترجمه احمد علیقلیان، تهران، نشر طرح نو.
6. Docter, Sharon (1999), "The Socia shaping of the Democracy Network", in Barry Hague (eds) Digital Democracy, London Routledge
7. Ferdinand, Peter (2000), The Internet, Democracy & Democratization, London, Frankcass Publisher
8. Finkel, steve E. (2000) "Civic Education & Political mistrut", world Development, Vol. 28, No.11
9. Hasse, Abel (2002), "Capitalizing on the internet & Civic Engagment", in Barr wellman (eds) The internet & every day life, uk. Blackwell
10. Hole, Matthew (1999), "Developing Digital Democracy", in Barry Hegue (eds) Digital Democracy, London,Routledge
11. Janson, Abbott (2001), "Democracy & internet", Third world Quarterly, Vol. 22, No.1
12. Latham, Robert (2000), "Social Sovereignty", Theory, Cultuer & society, Vol. 17, No.4
13. Loke, Trevor (1999), "Participation, net Activism" in Barry Hague, Digital Democracy, London, Routledge
14. Luck, Timothy (1995), "informationalism & Cultuer" History of European Ideas, Vol. 20, No.4-6
15. Lupia, Arthur (2000), "can website change citizens", [www. umich. edu/luoia](http://www.umich.edu/luoia)
16. Malina, Ana (2000) "Information litracy for Active Citizenship", [www. nchs. gov/ litracy /information/ meet/carria](http://www.nchs.gov/ litracy /information/ meet/carria)
17. Maria, Anna (1999), Perspective on Citizen Democratization, USA, mc Grow Hill
18. Nixon, Paul (1999), "Transparency Through Technology", in Barry Hauge (eds), Digital Democracy, London, Routhledge
19. Norris, Pippa (2002), Democratic Phoenix: political Activicm..., NewYork,Cambridge University Press. chap.2
20. Norris, Pippa, (2000), A vivtuous circle Communication in post industrial Societies, NY: Cambridge University Press
21. Norris, Pippa (2001), Digital, Divide, Cambridge, Cambridge University Press.
22. O. Neil, Patrick (1998) Communicating Democracy, USA, Lynne Reinner Publisher
23. Oblack, Janta (2003), "Boundaries of Interaction Public Engagement", JCMC, Vol. 8 No.3
24. Sassen, Saskina (2000), "Digital Network & the State", theory, Culture & State, Vol. 17, No. 4
25. Scheufele, Dietram (1999), "Framing as a Theory